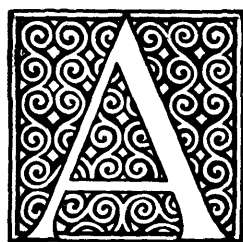


Helbing Ferenc eredeti rajza.

A DARDANELLÁK ELLENI ELSŐ HADMŰVELETEK.



nagy Moltke 1836-ban úgynevezett török leveleiben a következőket írta: »Ha a Dardanellák tüzérségi anyaga rendezve lesz, nem hiszem, hogy a világ bármelyik flottája képes lenne a szorosokon áthajózni.«

A jóslat fényesen beteljesedett, dacára annak, hogy a Dardanellák tüzérsége csak részben volt modern s még legjobb ágyúik hordtávolsága is kisebb volt, mint egyes angol hyperdreadnaughtok tűzokádó szörnyetegé s hogy a partokon még múzeumból kiszedett legrégebbi ágyúk és mozsarak is tarkították a tüzérségi felszerelést.

A világ legnagyobb flottája, az angol, az óriási francia flottától támogatva, sem volt képes a szorosokat áttörni s minden erőlködés után csak még jobban megtépve került ki a küzdelemből. A török szívósan védte legnagyobb kincsét...

Amint Oroszország nyíltan kezdte kifejezni a Dardanellákra és Konstantinápolyra táplált igényeit — melyről különben amúgy is tudott titokban mindenki —, az angolnak kénye-kedve ellenére is részt kellett venni a játékban. Hiszen Oroszországba vetette minden reményét, attól várta a gyűlölt és félt németek elsöprését. A török háború kitörésekor az antánt ügye még elég jól állott, az orosz medve első nekilendülésre némi eredményt is ért el, nem volt szabad kedvét szegni. Az angol tehát belefogott a munkába.

144 Az első hónapok eseményei azonban megmutatták, hogy az angolnak nincsenek komoly

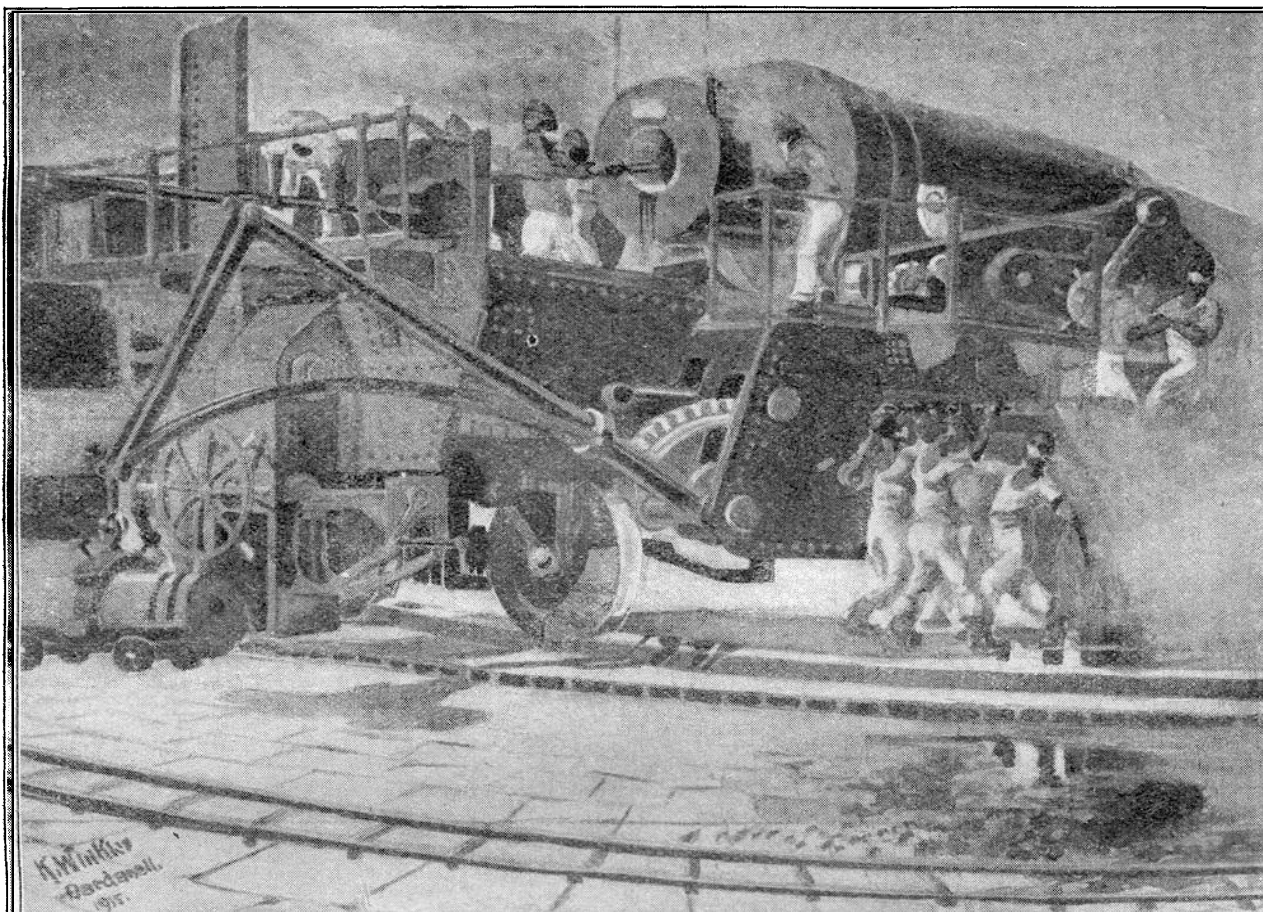
szándékai a Dardanellák elfoglalását illetően. Húzta-halasztotta a dolgot, ahogy lehetett. Az orosz el volt zárva a világtól, az angol pedig tudott gondoskodni arról, hogy a Dardanellák előtti műveletek az orosz előtt a komolyság látszatát keltsék.

Hogyne hitt volna az orosz, mikor az angol jelentések hírül adták, hogy a Dardanellák erődjéi félig romba lettek lőve az angol koloszszusok által, hogy az angolok Törökország egyik legféltettebb kincsét, Ciprust elfoglalták. Azt nem vette észre az orosz, hogy Anglia első ténye a török háború kitörésekor nem az ő érdekét szolgálta, hanem az angolét. Ciprus szigete egy második Malta volt, egy második támaszpont a Földközi-tengeren, a Szuezi-csatorna védelmének hatalmas sarkköve.

A Dardanellák elleni hadműveletek két részre oszlanak, és pedig a tengeri és szárazföldi hadműveletekre. Előbbiek a háború kitörésétől március végéig tartottak s teljes eredménytelenséggel végződtek az antánt részére. Csak a kudarc teljessége után kezdte meg az egyesült angol-francia haderő a szárazföldi vállalkozást...

1914 november 3-ikán a felkelő napot nagy ágyúdörgés köszöntötte a Dardanellák előtt, mely a mozlim világnak hírül adta a diplomáciai viszony megszakítását Törökország és az antánt-hatalmak között.

Kum-Kaleh és Sed-il-Bahr éber legénysége mintegy tíz hatalmas csatahajót vett észre a végtelen vizen, melyek egymásután villantották fel ágyúik lángnyelvét. A tüzet török részről azonnal viszonzták. Mintegy negyedórai bombázás után, mely alatt az ellenséges hajók mint-



Török partvédő nehéz ágyú a Dardanellák egyik erődjében az 1915 március 18-i ütközet alatt. Az ágyút német tengerésztiizérek kezelik.

A Leipziger Illustrirte Zeitung engedélyével. Egy harcban résztvett katona rajza.

egy 250 nehéz gránátot röptettek a bejárati erődökre, az ellenség visszavonult. Az egész csak üdvözlés volt az ántánt részéről, mely kárt alig okozott. Szed-il-Bahrban egy kisebb lőporraktár a levegőbe repült, néhány ember meghalt. Az angol kábelek pedig világgá röptették az első győzelmi hírt: »Szed-il-Bahr erődje a légtérbe repült«. Arról persze hallgattak, hogy az angol hajók is több találatot kaptak.

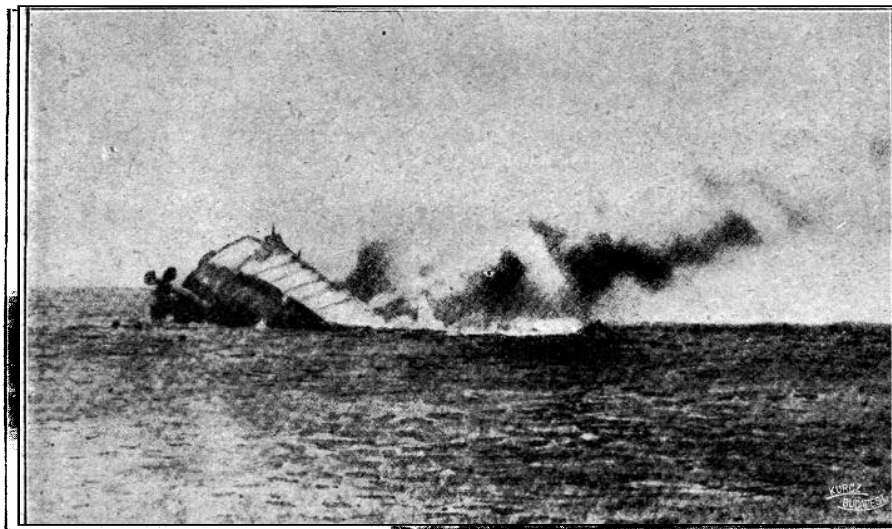
Anglia az első »siker« biztos tudatában egyelőre eleget vélt tenni kötelességének azzal, hogy pár hajóval lőtávolon kívül cirkált a Dardanellák előtt s hogy az első bombázás eredményét új és új összeállításban tálalta a világ elé. Lassan azonban a dolog feledésbe merült, mintha nem is lett volna török háború. Újra tenni kellett valamit.

Több mint egy hónapi szünet után, 1914 december 13-ikán az angol ismét cselekedni volt kénytelen, nehogy az orosz megharagudják. A parti erődök erejét az angol flotta már megízlelte, most a víz alatt akart körülnézni. A kiküldött tengeralattjárónak tagadhatatlan ügyes-

séggel és vakmerőséggel sikerült is a Dardanellákba behatolni s a Szari-Sziglar-öbölben az ott 1874 óta lehorgonyzott »Messzudie« nevű török órhajót torpedóval a levegőbe röptetni. Veszteséget nem jelentett az ócska alkotmány elvesztése a töröknek, viszont azonban az angol újabb dicsőségre szólaltathatta meg harsonáit.

Soká azonban nem tartott a dicsőség, mert a török hamar visszaadta a kölcsönt. Egy másik ellenséges tengeralattjáró, mely megírnyelte elődje dicsőségét, szintén behatolt a szorosba, azonban december 15-ikén aknába ütközött és elsülyedt. Életbenmaradt legénységét a törökök foglyul ejtették. A török nyugodtan mosolygott. Egy ócska órhajó egy modern tengeralattjáróért nem rossz üzlet!

Utóbbi kis epizód azonban nem maradt hatás nélkül. A vesztes eddig az angol volt s kezdte belátni, hogy nemcsak az orosz fog türelmetlenkedni, hogy a megígért Dardanella-akció nem akar kifejlődni, hanem az egész semleges világ is furcsa szemmel fogja nézni az angol tengeri »világhatalmat«. Hogy az angol óriási



Angol cirkáló az elsüllyedés pillanatában a Dardanellák előtt.

flotta eddig nem ért el semmit a némettel szemben — az még hagyján, azt még ki lehetett magyarázni. De hogy a török ellen ne tudjon semmit tenni, az már érthetetlen lett volna, ebből azt is ki lehetett magyarázni, hogy az angol flottában nincs bizalom, nincs tettvágy, vagy hogy Anglia nem akarja hajóit reszkirozní akkor, mikor az érte küzdő orosz száz sebből vérzik. Pedig 1915 februárjában az orosz már nagyon sok vért vesztett. A Kárpátok gerincein szilárdul állottak csapataink, egyik orosz roham a másik után fulladt vérbe. Nikolajevics nagyherceg azonban vérbeborult szemekkel, vak dühvel kergette muzsikjait a mézárszékre, ő mindenáron át akart törni, mindenáron ki akarta csikarni a győzelmet. De nemcsak az emberanyagban történt óriási veszteség, hanem lőszerben is. Egyik oka az orosz hallatlanul makacs támadásainak az volt, hogy érezték, most dülőre kell vinni a dolgot, mert ha egyszer fogytán a lőszer, akkor a katasztrófa elháríthatatlan.

A nyugati ántánt-államok bizalommal tekintettek ugyan a jövőbe; az orosz kolosszus hallatlan erőfeszítéseitől végül mégis csak sikert vártak, emellett azonban valami nyugtalanító előérzet azt súgta nekik, hogy tenni kell valamit az orosz érdekében.

Február 20-ikán végre az egyesült angol-francia hajóraj elhatározta a Dardanella-erődök erélyes megtámadását a tengerről. Négy angol és négy francia csatahajó, mindannyian a legmodernebb kolosszusok, reggel 8 órakor megnyitották a tüzet. Először csak pár lövés esett, melyek legtöbbször a tengerbe hullott. De a bombáktól felvert hatalmas víztölcsérek mind job-

ban és jobban közeledtek a part felé, míg végre elérték azt.

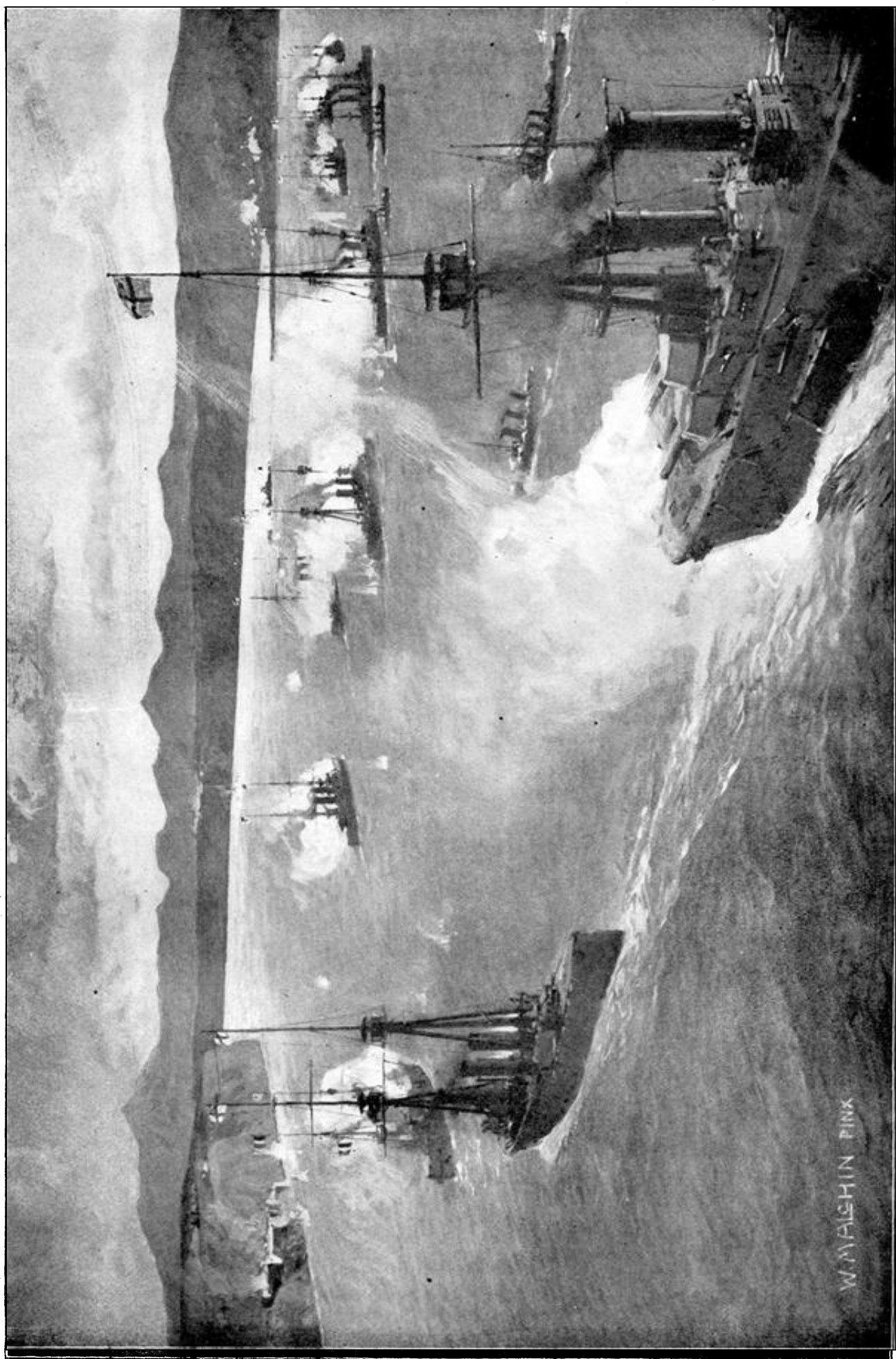
Ekkor megkezdődött az igazi koncert. A tűzgyorsaságot a lehetőségig fokozva szakadatlanul okádták a hatalmas ágyútörkők a tüzet, füstbe és lángba borítva a parti erődöket. Az egész part rengett, mintha földrengés rázta volna meg a felsebzett anyaföldet.

A bombázó ellenséges hajók bízva ágyúik nagy hordtávolságában, a partoktól oly messze tartották magukat, hogy a török védők tüze ne érhesse el őket.

Ily egyenlőtlen harcban akarták legyőzni a part erődöket. Az egyoldalú bombázás változatlan erősséggel délután 5 óráig tartott. Ekkor az ántánt-hajóraj abban a hitben, hogy a parti ütegek teljesen össze vannak löve és megsemmisültek, közeledett a parthoz.

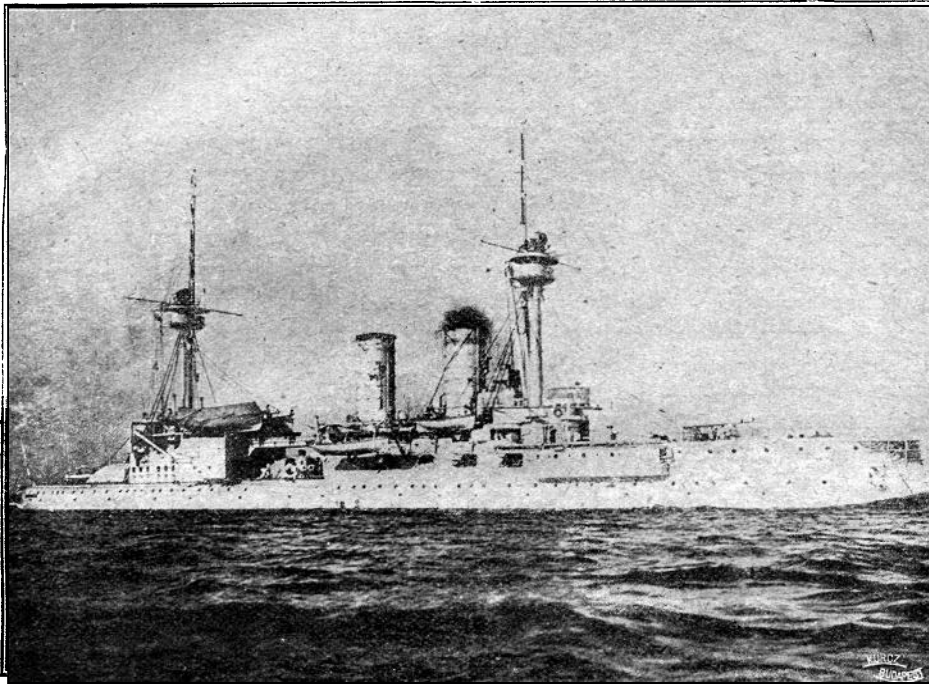


A Dardanellák térképe.



Sedd-il-Bahr és Kum-Kaleh erődök lövetése a Dardanellek bejáratánál.

Malchin W. rajza.



A »Barbarossa Haireddin« török cirkáló, amelyet egy angol tengeralattjáró a Dardanellákban elsüllyesztett.

Az aknakutatóhajók egynéhányát el is érte végzetes sorsa.

A krízis a törökre nézve elérte tetőpontját s hozzá még majdnem naponta újabb és újabb ellenséges harcegységek beérkezéséről jöttek a hírek. Wehrle német ezredes, a török vártüzérség parancsnoka oly feladat előtt állott, melyet csak a védelem nagymestere oldhatott meg. S ő megoldotta a nehéz kérdést. Éjjel-nappal munkában volt a vártüzérség. A túlnyomó ellenséges tüzérség ellen a török sokáig nem állhatta a harcot. Az üteg felfedezése egyenlő volt annak pusztulásával. Első szükség volt tehát minden egyes löveg részére a lehetőség szerint számos új állás előkészítése, hogy abban a pillanatban, amikor az ellenséges tűz reátalált, gyorsan más, biztos helyre legyen átszállítható, hogy ott ismét biztonságban vehesse fel a harcot. Egyedüli módja volt ez annak, hogy a védő tüzérségi anyagot

a pusztulástól, a Dardanellákat a katasztrófától meg lehessen menteni. Az ellenség mindig újabb és újabb helyről kapott tüzet. Amint repülői felfedeztek egy török üteget s az ántántüzérség a repülő jelentése alapján mindent elsőprő tüzet odairányította, a bombák már csak üres, elhagyott sánctaláltak, a keresett ágyú már máshonnan vette fel újból a harcot, egész váratlan helyről nyitva meg a tüzet a támadóra. Sok helyütt színleges állásokat építettek a törökök, hogy az ellenséges tüzérség tüzet odavonják. Egy-egy kályhacső helyettesítette az ágyút, felrob-

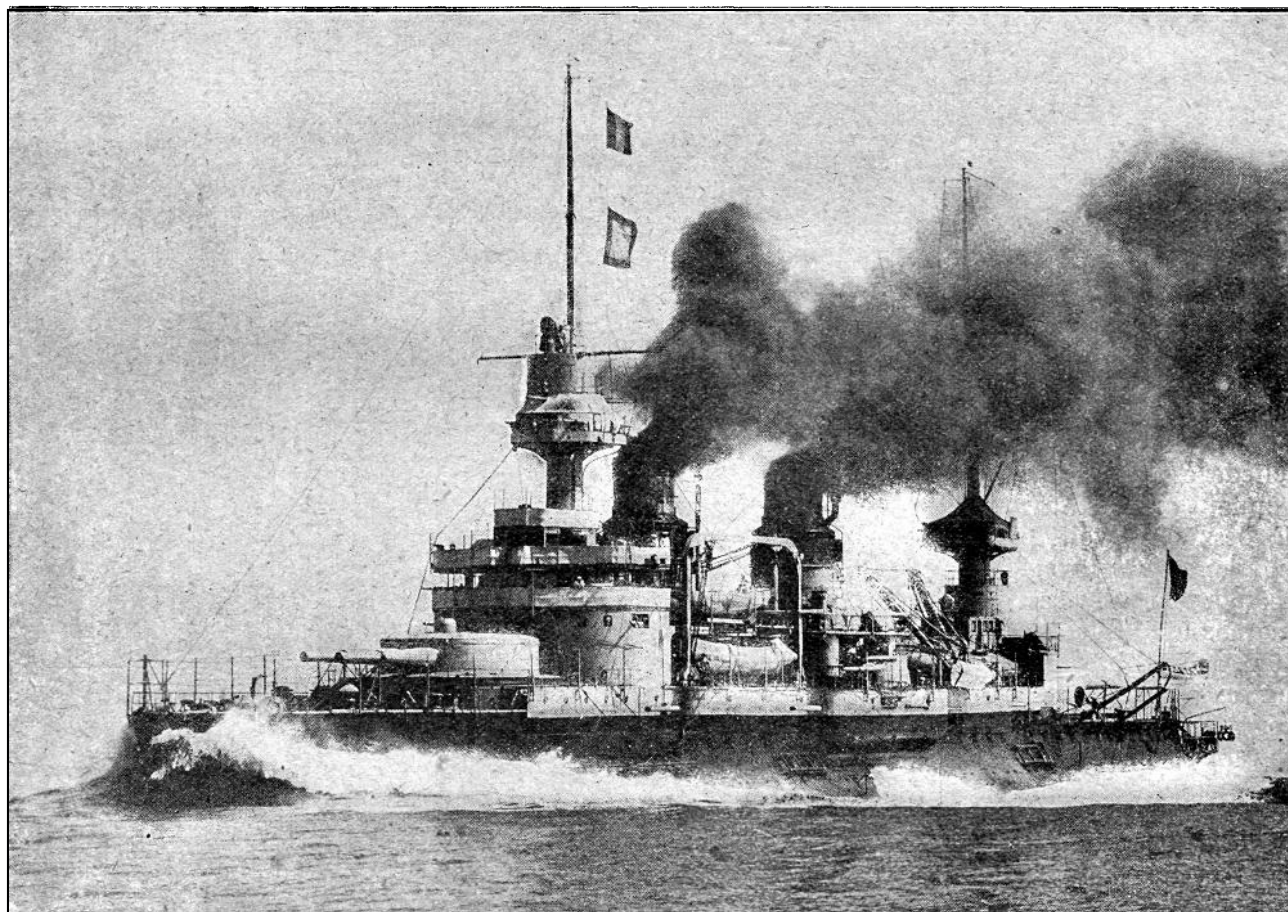
bantott vaktöltények a durranást. Ügyes leplezés mellett ezek az álépítmények nagyon jó szolgálatot tettek. A nagy magasságban röpködő ellenséges repülőket továbbra is jelentették, hogy a fedezékben ágyúk vannak s a dörrenés csak valószínűbbé tette a megfigyelés eredményét. Pedig az ágyúk akkor már máshonnan tüzeltek. Csakis így volt elérhető, hogy az ellenséges lőszerpazarlás dacára a török ágyúk használhatók maradtak.

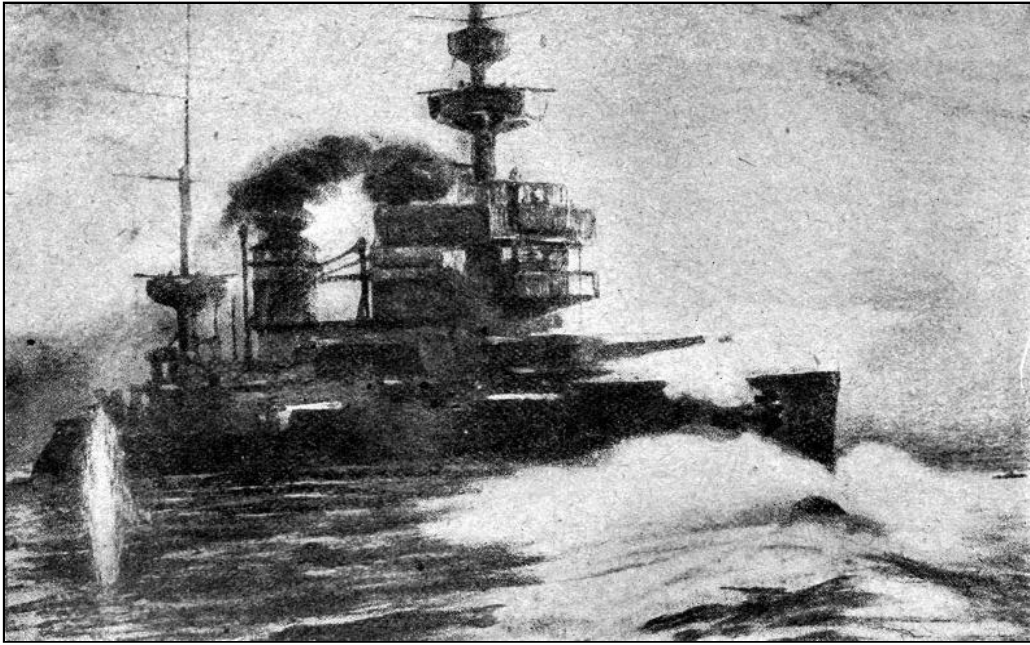


Csanak-Kale városa.

Az ántánt flottatámadása kiterjedt a Szároszi-öbölre is, honnan francia hajók minden említésreméltó eredmény nélkül bombázták a bulairi erődöket. Sőt megpróbálkoztak a franciák a Gallipoli-félszigeten át a Szároszi-öbölből Kilid-Bahr erődre is tüzelni, mely a szoros belső partján fekszik. Repülőmegfigyelés és egy a szorosban álló angol hajó jelentései irányították a 14 kilométer távolságból jövő bombákat az erődre. A 31 nehéz bomba mindössze egy kaszárnyát döntött romba, maguk az erődítések holt térben feküdtek, az ellenséges tűz nem tudta őket elérni. A török azonban nem hagyta viszonzás nélkül még ezt a kísérletet sem. Usedom tengernagy, a Dardanellák és a Boszporus tengeri védelmének parancsnoka a »Barbarossa Haireddin« és »Torgut Reiss« csatahajóknak megparancsolta, hogy a Dardanellákból 28 centiméteres ágyúikkal viszonzják a Szároszi-öbölből jövő indirekt üdvözetet. S a két hajó oly alaposan végezte munkáját, hogy a francia hajók csakhamar kénytelenek voltak az öblöt elhagyni.

A Dardanellákba behatolt ellenséges hajók tagadhatatlan ügyességgel használták ki minden kínálkozó fedezéket, s helyüket gyakran változtatva, ellensúlyozták a török rejtett parti ütegek egyébként pusztító tűzét. Rendszeresen egy hajót előreküldtek, melynek feladata volt az ellenség tűzét magára vonni. Ennek a hajónak legénységét és ütegeit erős páncélokkal és gerendákkal igyekeztek úgy ahogy biztosítani, azonkívül a torpedónaszádok és aknakutatók egész fúrge raja vette őket körül. Utóbbiak kicsinységük és fúrgeségük révén eléggé biztosítva voltak az ellenséges találatok ellen, a török viszont félt, hogy aknamezőit elrombolva, utat nyitnak a szoros belseje felé. Kénytelen volt tehát ellenük élénk tüzet nyitni, ami azután — sok kis cél lévén — a hatást is szétforgácsolta, azonkívül pedig elárulta ütegeinek az állását. Az eszköz tehát jó volt. A török vagy tüzelt s ezáltal elárulta magát, vagy pedig megkockáztatta féltett aknamezőinek elpusztítását. A török tüzelés egyébként nyugodt és eléggé hatásos volt, sok ily apró vállalkozót a fenékre





A »Gaulois« francia csatahajó bombázza a Dardanellák erődeit.

Angol folyóirat nyomán.

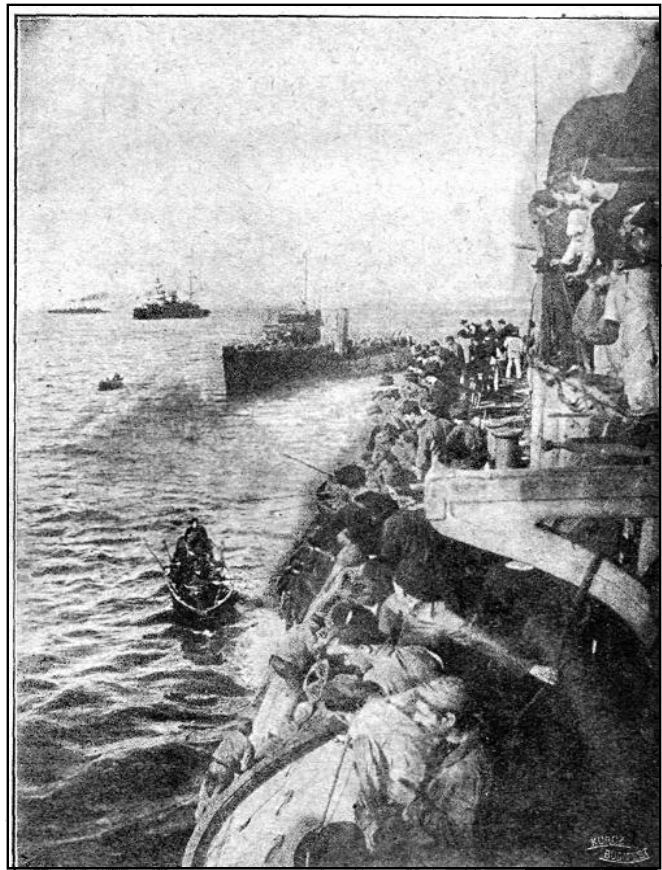
sülyesztett. Az angolnak azonban volt tartaléka elég, az elvesztetteket folyton újakkal pótolta.

Igy folyt a küzdelem napról napra, anélkül hogy a támadás az első sikernél tovább bírt volna jutni. Március 4-ikén végre az ántánt szárazföld felől végrehajtott robbantásokkal akarta az ostromot siettetni. E célból hosszú tüzérségi előkészület után, mely alatt több mint ezer nehéz bombát lőttek ki, Kum-Kalehnál 400 franciát hajóztak ki. Kum-Kaleh és Jeni-Selin falvak már lángokban állottak, de a vitéz védők ennek dacára nemcsak tartották állásukat, hanem egy páratlan hősiességgel végrehajtott roham a 64-ik török gyalogezred osztagai részéről az ellenséget vissza is vetette, úgy hogy azok közül csak kevés tudott a csónakokra visszamenekülni.

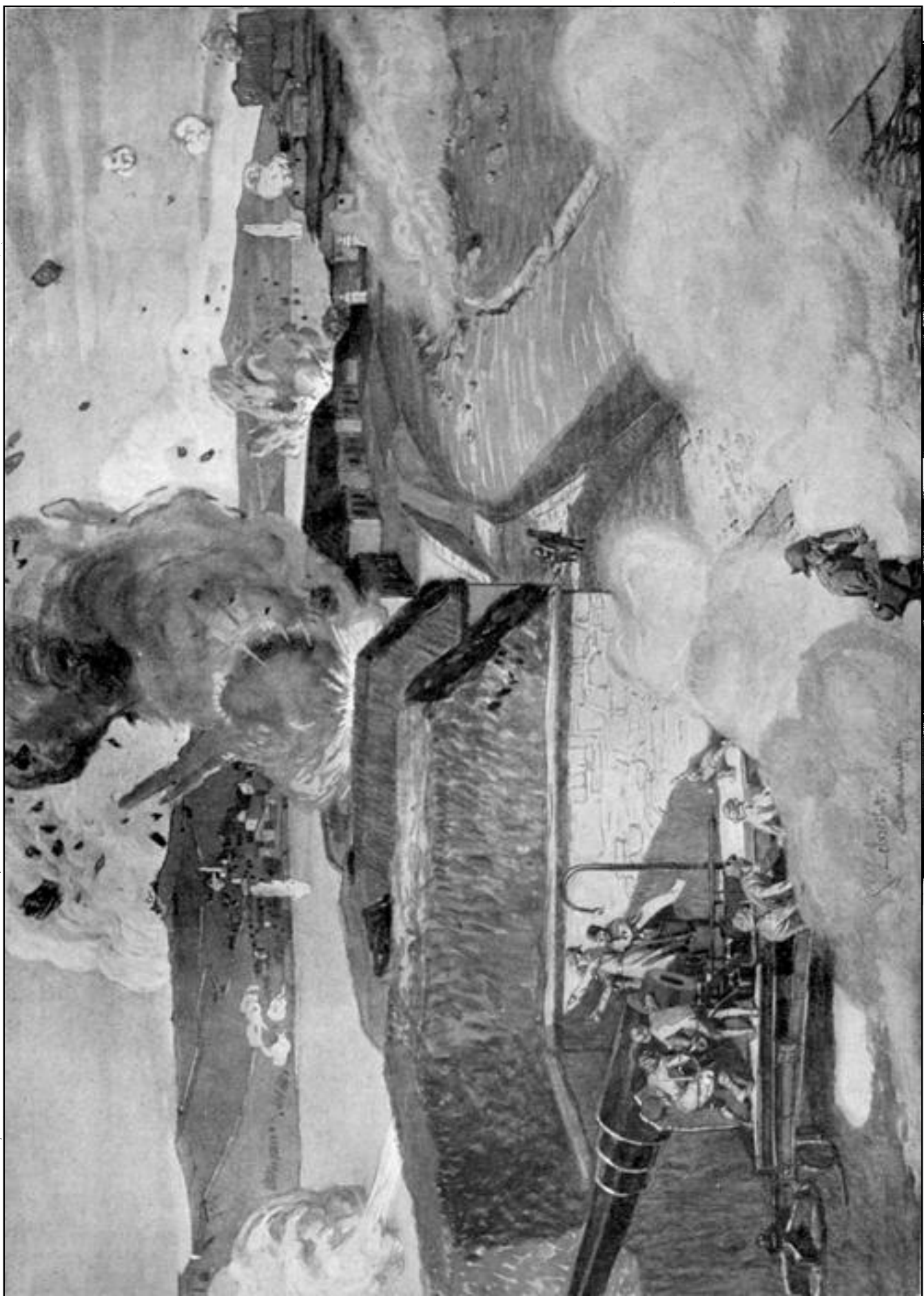
A támadás dühe lassan még inkább fokozódik. Március 7-ikén az egész Dardanella-vonal legfőbb támaszpontja, a Hamidie-erődre kerül a sor. A szoros bejáratába befutott az ostromló hajók egyik legfélelmetesebb szörnyetege, az óriási »Agamemnon« és 13½ kilométer távolságról megnyitotta a tüzet. A derék Hamidie-erőd azonnal válaszolt s két telitalálat után a kiváló paráncsnokok, Wossidlo korvettkapitány és Herschel főhadnagy legnagyobb meglepődésükre megállapították, hogy az »Agamemnon« megelégette a további harcot és távozott. Az erődben egyetlen ágyú nem sérült meg, egyetlen emberélet nem pusztult el. Az »Agamemnon« két súlyos sebbel Tenedosz-sziget felé vette útját.

ban voltak. De a »török idegek« bírták ;

Az ostromló flotta többi része ezalatt szakadatlanul folytatta pusztító munkáját. Szünet nélkül hullottak a gránátok Gallipolira s a Dardanellák ütegeire. Az ellenséges flották kellő felváltással mindennap friss hajókat, pihent embereket állítottak harcba, míg a szegény ostromlott török legénység számára nem volt egy percnyi pihenés. Ők és ágyúik állandóan a leglázásabb munkában voltak. De a »török idegek« bírták ;



A Dardanelláknál elsülyedt »Gaulois« francia cirkáló legénységének megmentése.



Az angol—francia hajóraj támadása 1915 március 18-án a Dardanellák ellen.
Az Anatoli Hamidijeh, Rumeli Hamidijeh és Tsimelik erődök visszaverik a támadást.

A helyszínen rajzolta Lebrecht G. A
Leipziger Illustr. Zeitung engedélyével.

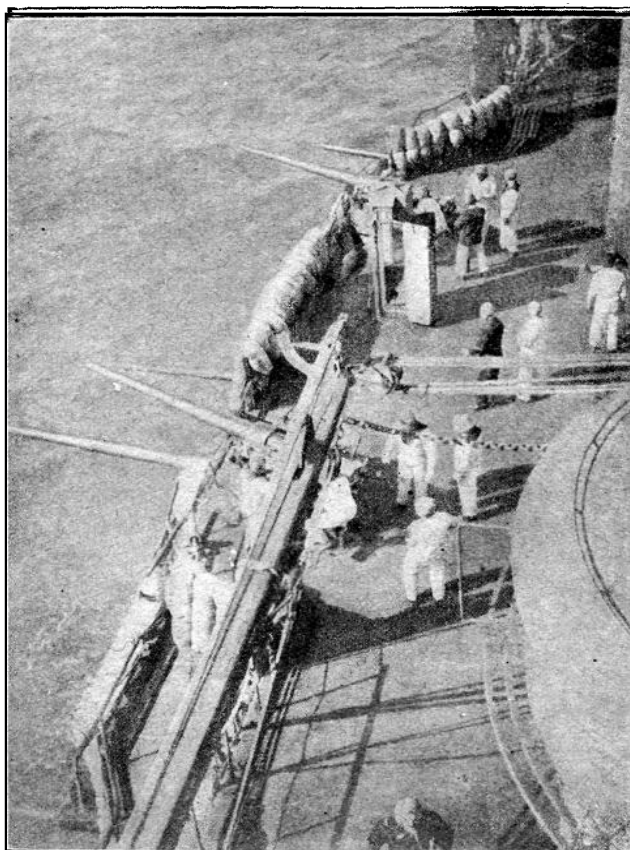
A török szívek már-már ujjongani kezdtek. De csakhamar jött a folytatás. A támadók csak arra vártak, hogy erősítéseket vonhassanak be a harcba, s delután nem kevesebb mint 38 csatahajóval kezdték újra a pokoli küzdelmet! A bombák most már oly gyors egymásutánban jöttek, hogy az egyeseket meg sem lehetett különböztetni. Az egyik alig robbant szét, a másik ugyanazon helyre már bevágott. Mint a jégeső, szünet nélkül. Látni már alig lehetett, tűz, füst, por az egész levegő.

De Allah tovább dolgozott. Este 6 órakor az angol óriás, az »Irresistible« négy török bombától találva, harcképtelenné lett, gépei, kormányja nem működtek. Mint tehetetlen roncsot sodorta magával a Dardanellák áramlása a Dardanos-öböl felé, hol este hét órakor elsüllyedt. Legénységének csak egy része tudott megmenekülni.

Egy másik angol csatahajó, az »Ocean« egyidejűleg oly súlyos sérüléseket szenvedett, hogy képtelen volt a saját erejéből a harctérről távozni. Önfeláldozó kis bajtársak, néhány torpedónaszád megpróbálta kötéllel elvonsozni, akár az apró hangyák a nagy bogarat. Sziszifuszi munka. A haldokló óriás röviddel ezután elsüllyedt.

A harc véget ért . . .

Az ellenség három csatahajót, egy torpedónaszádot és két aknakeresőt vesztett egyetlen nap. Később kiderült, hogy a francia »Gaulois« páncélos a harcban szenvedett sérülések folytán



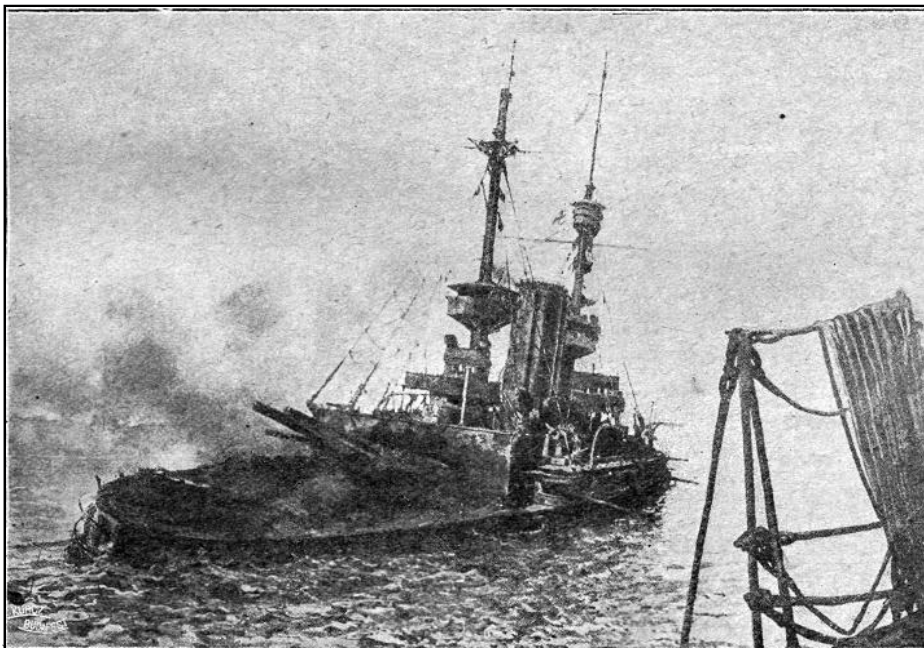
A Dardanellákban elsüllyedt »Bouvet« francia cirkáló fedélzete a bombázás közben.

ugyanaznap szintén elsüllyedt. Ezenkívül a »Queen Elizabeth« és az »Inflexible« angol csatahajók több találatól erősen megsérültek.

A török veszteség ezzel szembeállítva bámulatosan kicsiny. Mindössze egy hosszú és két rövid 24 centiméteres és egy rövid 21 centiméteres ágyú az összes anyagveszteség.

Az erődök azonban alaposan megszenvedték a harcot. A Hamidie-erődöt egyedül 80 találat érte az angol »Queen Elizabeth« dreadnought 38 centiméteres bombáitól! Hamidie azonban kiállotta a próbát. Ily sebek ellenében csak 20 ember életével bűnhődött, sebesültje alig volt az összelődözött falak alatt.

153



Az »Irresistible« elsüllyedése.

